

nimeni nu-și poate propune să epuizeze un subiect; o viață de om nu ar ajunge pentru un astfel de demers.

Considerăm că lucrarea și-a atins scopul principal și anume de a surprinde și prezenta: „momentele esențiale ale Primului Război Mondial, principalele personalități politice, militare și diplomatice, marile bătălii, armele utilizate, viața din spatele frontului, tratatele și convențiile încheiate”. Din această perspectivă cartea este un succes, iar pentru profesorii din învățământul preuniversitar poate fi un element (ghid) de real ajutor în pregătirea și predarea acestei teme la clasă!

Iulia-Cristina Bulacu

Florin IORDĂCHIȚĂ, *A fost Mareșalul Ion Antonescu manipulat de Hitler?*, Alexandria, Editura TipoAlex, 2013, 312 p.

Volumul de față, purtând un titlu care invită cititorul atât la lectură, cât și la reflecție, este un eseu istoric dintr-o lungă și neterminată serie de scrieri despre un controversat personaj al istoriei contemporane a României, mareșalul Ion Antonescu, și despre vremurile tulburi în care acesta a condus o țară într-o manieră autoritară.

Autorul preferă un demers cronologic, fiecare dintre capitolele II-VI dezvoltând istoria unui an din intervalul 1940-1944 și făcând trimitere prin titluri la etapele participării României în al Doilea Război Mondial și în special pe frontul european răsăritean alături de al Treilea Reich. Într-adevăr, cea mai mare parte a textului repetă obișnuitul parcurs narativ prin istoria relațiilor româno-germane la nivel înalt, luând în considerare totodată evoluția stării de spirit în rândul elitelor prin consultarea memorialisticii și corespondenței (Ioan Hudiță, Iuliu Maniu, Gh. Barbul, Constantin Pantazi, Constantin Sănătescu și alții), și dinamica frontului de la est de Prut. Trebuie subliniat că folosirea surselor memorialistice provenite de la o singură categorie de emițători – oameni politici și militari, opozanți și susținători deopotrivă – prezintă riscul de a deforma percepția actuală asupra stării de spirit a societății din acea vreme. Autorul face în repetate rânduri referire la moralul societății și armatei, fie pentru a contextualiza acțiunile mareșalului, fie pentru a-și întări argumentele cu privire la iraționalitatea deciziilor luate de acesta, pe baza unor surse nereprezentative din punct de vedere sociologic. E drept că nu acesta este subiectul principal al lucrării; în cea mai mare parte atenția se concentrează asupra unei singure persoane (Ion Antonescu) sau asupra unei relații (Antonescu – Hitler), însă o cercetare în arhivele din România și din Germania ar face mai multă lumină atât în privința (in)adecvării politicilor antonesciene la realitățile românești, cât și în reconstrucția raportului dintre satisfacerea intereselor românești și satisfacerea interesele germane de către guvernul Antonescu.

Fără îndoială, în ciuda accesului limitat – de multe ori din cauze instituționale – la surse inedite, autorul reușește să aducă două contribuții importante pentru istoriografia română: 1) sistematizează și sintetizează bogatul volum de informații din literatura istorică română precedentă, care a avut un grad mare de redundanță, și

2) oferă dezbaterii cel puțin două idei relativ noi și îndrăznețe în contrast cu discursul tradițional: a) lipsa de raționalitate a elitelor naționale responsabile pentru participarea României în ambele războaie mondiale și desconsiderarea vieților cetățenilor în raport cu geopolitica „idealurilor naționale”, și b) perspectiva „internalistă” și individualistă asupra acțiunilor lui Ion Antonescu și atenuarea modelului de interpretare deterministic și fatalist al istoriei României ca țară prinsă între imperii rapace și implicată fără voie în conflicte de către marile puteri.

În primul capitol al lucrării, intitulat „Două războaie mondiale, doi premieri, două Români”, autorul merge înapoi în timp pentru a face o analogie cu atitudinea și acțiunile guvernului condus de Ion I.C. Brătianu în 1916-1917, când România a participat la război de partea Antantei cu costuri umane și materiale uriașe, pentru un „proiect național”. Validând însă ideea generică de moarte „onorabilă”, patriotică, pentru un ideal național, autorul critică doar deciziile eronate sau neîntemeiate care au dus la sacrificii suplimentare. Cu toate că nu ni se explică cum anume sau dacă e posibil să cuantificăm separat pierderile „raționale” de cele „iraționale”, ni se evidențiază ușurința cu care guvernele din 1916-1917 și 1940-1941 au recurs la soluția militară ca prima și singura cale de urmat, fără să fie preocupați de minimizarea pierderilor umane. Polemica aceasta însoțește întregul volum, și e uneori forțată prin contrapunerea soldatului-țăran, brav și rezistent, păturii de funcționari, preoți, medici, politicieni și ofițeri lași, incompetenți și iresponsabili (vezi în special p. 266-268)⁶.

Inițiativele marelui au ignorat sistematic problemele structurale ale țării (subdezvoltarea și recesiunea economică, dezechilibrele sociale, tarele armatei și birocrației nereformate, în pofida retoricii sale de reformare a statului) și au fost îndreptate spre o participare consistentă alături de Germania nazistă la război și, în consecință, spre redobândirea teritoriilor pierdute în 1940. Proiectul național s-a dovedit mai important pentru Ion Antonescu decât minimizarea costurilor umane și materiale și salvarea României de la un eventual dezastru. Sunt cunoscute atât orgoliul, austeritatea, mentalitatea sa militaristă și naivitatea care l-au condus la a face estimări greșite (în legătură cu inamicul, cu aliatul, sau cu populația României etc.). Asemenea însușiri și deprinderile sale autoritare făceau imposibilă orice receptivitate față de nevoile și doleanțele populației aruncate în război.

În privința relației marelui cu Hitler, autorul acordă o mai mare importanță capacității conducătorului nazist de a-și seduce interlocutorii, decât afinităților dintre cei doi comandanți de armate. E adevărat că Hitler i-a ridicat moralul și încrederea în victorie lui Ion Antonescu, chiar i-a alimentat preconcepțiile. Însă o discuție despre ce presupune un dialog la acest nivel, despre opacitatea limbajului diplomatic și despre căile alternative de manipulare, ar fi nuanțat concluziile. Cu alte cuvinte, ni se arată care au fost elementele manipulării lui Ion Antonescu

---

⁶ Nu există nicio bază informativă pentru această schemă, în afara unor formulări foarte aproximative în literatura epocii, subsumate retoricii disciplinare și/sau pedagogice. La fel cum au existat masive dezertări din trupele de soldați-țărani, la fel soldații și ofițerii proveniți din mediul urban au participat la lupte și au suferit alături de cei proveniți din mediul rural.

(invincibilitatea Wehrmachtului, retrocedarea Transilvaniei de Nord, construcția României Mari, personalitatea excepțională a lui Hitler, mareșalul trebuie să decidă singur în România), însă nu și în ce măsură acestea au fost replicate de o multitudine de medii (de propagandă, diplomatice, culturale), deci în ce măsură mesajele lui Hitler au contribuit la o manipulare mai amplă. Pe urmă, ca să se poată răspunde la întrebarea adresată în titlul cărții, trebuie stabilită o grilă de comparație și evaluate elementele care nu au fost rodul manipulării lui Hitler. Din seria aceasta ultimă, autorul alege problema Holocaustului din România (p. 225-233), un exemplu reprezentativ pentru imaginarul, orizontul mental și zestrea culturală ale mareșalului, pe care nu o pune însă în balanță cu elementele de manipulare. S-ar putea ca în urma acestor ajustări metodologice să se ajungă la concluzia că Hitler nu a avut o contribuție atât de mare cât se sugerează la modelarea atitudinilor și deciziilor lui Ion Antonescu.

Desigur, titlul eseului nu face altceva decât să lanseze o dezbatere pe această temă și să stabilească volumul la începutul unui fascicul de cercetări ulterioare. E de lăudat reușita domnului profesor Florin Iordăchiță de a scrie o istorie problematizantă și de a face al Doilea Război Mondial și pe mareșalul Ion Antonescu din nou interesanți pentru publicul amator de istorie.

Vlad Pașca

Revista „ProMemoria. Revista Institutului de Istorie Socială” (Chișinău), nr. 1-2/2011- 5-6/2013; ISSN: 1857-3843.

Această revistă este o publicație a Institutului de Istorie Socială, aparținând Universității de Stat din Chișinău, ca și revista „**Interstitio. East European Review of Historical and Cultural Anthropology**” (ISSN 1857-047X) – o inițiativă mai timpurie a istoricilor moldoveni, cunoscută printre periodicele academice de limbă engleză. Ambele publicații pot fi consultate și descărcate, în format electronic, de pe site-ul instituției, la fel ca și alte volume recente ale contributorilor săi (vezi <http://promemoria.md/>).

În redacția revistei (condusă de profesorul Anatol Petrencu, secondat de Alina Felea și Rodica Eșanu) întâlnim nume cunoscute ale istoriografiei românești, cum ar fi academicianul Ioan-Aurel Pop, profesorii Ioan Bolovan, Ovidiu Bozgan și Toader Nicoară din centrul universitar clujean, profesorii Pavel Cocârlă, Igor Șarov și Ion Eremia de la Universitatea de Stat din Chișinău, dar și altele, poate mai puțin familiare publicului român, cum ar fi Ilona Czmańska de la Institutul de istorie al Universității „Adam Mickiewicz” din Poznań (Polonia) ori Stanislav Kulchytsky, de la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Ucrainei, din Kiev. Cea mai consistentă participare provine chiar din cadrul Institutului de Istorie Socială: Virgiliu Bîrlădeanu, Teodor Candu, Ludmila Cojocari, Igor Cereteu, Nicolaie Fuștei, Gheorghe Nicolaev, Rodica Solovei, Sergiu Tabuncic, Ion Varta, Lilia Zabolotnaia.